Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2009, sp. zn. 29 Cdo 3276/2008, ECLI:CZ:NS:2009:29.CDO.3276.2008.1

Číslo: 37/2011

Právní věta:

Povinnost stanovit "hodnotu majetku" na základě posudku znalce jmenovaného soudem, zakotvená v ustanovení § 196a odst. 3 obch. zák., nedopadá na převzetí ručení.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 22.04.2009

Spisová značka: 29 Cdo 3276/2008

Číslo rozhodnutí: 37

Číslo sešitu: 3

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Ručení, Znalecký posudek

Předpisy: § 196a odst. 5 obch. zák.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Navrhovatelka se domáhala vydání usnesení, jímž by byl postupem podle ustanovení § 196a odst. 5 ve spojení s § 59 odst. 3 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, ve znění účinném v době rozhodování odvolacího soudu (dále jen „obch. zák.“), jmenován znalec „pro stanovení hodnoty a přezkoumání přiměřenosti ručení, jakož i všech jistot“, jež má navrhovatelka poskytnout ve prospěch označených věřitelů k zajištění závazků Ing. Pavla Dlouhého (jednatele navrhovatelky), plynoucích z úvěrové smlouvy uzavřené mezi věřiteli a Ing. Pavlem Dlouhým.

V návrhu uvedla, že hodlá jako zástavce uzavřít s označenými věřiteli zástavní smlouvy o zřízení zástavního práva k movitým a nemovitým věcem v jejím vlastnictví, a to za účelem zajištění shora uvedených závazků Ing. Pavla Dlouhého. Jelikož hodnota majetku sloužícího jako předmět zajištění a „tím i výše eventuálního ručitelského závazku zajištění“ přesahuje jednu desetinu upsaného základního kapitálu navrhovatelky, „vyžaduje se k platnosti poskytnutí takových jistot, aby se k nim vyjádřil soudem jmenovaný znalec“.

Usnesením ze dne 6. 5. 2008 V r c h n í s o u d v Olomouci potvrdil k odvolání navrhovatelky usnesení ze dne 6. 2. 2008, jímž K r a j s k ý s o u d v Ostravě návrh na jmenování znalce zamítl.

Odvolací soud – odkazuje na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2005, sp. zn. 29 Odo 996/2004

– přitakal soudu prvního stupně v závěru, podle něhož není důvod pro jmenování znalce soudem, když „hodnota zástavního práva“ je určena samotnou výší zajišťované pohledávky a není zde ničeho, co by mohlo být posudkem znalce oceněno. Důvodnou neshledal ani odvolací námitku, podle které nemá být předmětem ocenění výše ručitelského závazku, ale hodnota úplaty za převzetí ručení, kterou by měl ručiteli zaplatit dlužník, neboť „nic z textu návrhu na zahájení řízení nenasvědčuje tomu, že by navrhovatelka chtěla ocenit“ tuto úplatu.

Proti usnesení odvolacího soudu podala navrhovatelka dovolání. Namítá, že odvolací soud nesprávně vyložil ustanovení § 196a odst. 5 obch. zák., a navrhuje, aby Nejvyšší soud napadené usnesení zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Dovolatelka dovozuje, že z textu ustanovení § 196a odst. 5 obch. zák. lze „formálně logickým výkladem dovodit, že – jsou-li splněny dané předpoklady – je nutné požadavek vypracování znaleckého posudku aplikovat také na situace, kdy je přebíráno ručení“. Výslovně pak uvádí, že otázku, zda je pojem ručení nutno vykládat restriktivně ve smyslu ustanovení § 303 a násl. obch. zák. nebo jako poskytnutí jakékoliv jistoty, nechává „úmyslně otevřenou, protože by přesahovala účely tohoto dovolání“.

Poukazuje na to, že – přes závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2005, sp. zn. 29 Odo 996/2004 – je rozhodovací praxe soudů prvního stupně při aplikaci ustanovení § 196a odst. 5 obch. zák. nejednotná a „odborná veřejnost“ řeší „tento problém tak, že znalec určí hodnotu ručení tak, že stanoví úplatu obvyklou v obchodním styku, kterou by dlužník zaplatil (nepropojenému) ručiteli za to, že mu ručí“.

Jak vyplývá z odůvodnění návrhu na jmenování znalce, v projednávané věci dovolatelka nehodlala převzít ručení za závazky svého jednatele, nýbrž se domáhala jmenování znalce, jenž by ocenil zajištění úvěru, poskytnutého třetími osobami jejímu jednateli, zástavním právem k věcem v jejím vlastnictví. Současně ale požadovala (nad rámec deklarovaného záměru), aby byl znalec jmenován i pro „stanovení hodnoty a přezkoumání přiměřenosti“… „všech jistot“ jež má poskytnout k zajištění závazků jejího jednatele z úvěrové smlouvy.

N e j v y š š í s o u d dovolání zamítl.

Z odůvodnění:

Vzhledem k tomu, že odvolací soud se zabýval návrhem dovolatelky v celém rozsahu a založil napadené rozhodnutí na tom, že z judikatury Nejvyššího soudu vyplývá, že ustanovení § 196a odst. 3 obch. zák. nedopadá na převzetí ručení, shledal Nejvyšší soud dovolání přípustným podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, když zásadní právní význam napadeného rozhodnutí shledává ve výkladu ustanovení § 196a odst. 5 obch. zák.

Podle ustanovení § 196a obch. zák. může společnost uzavřít smlouvu o úvěru nebo půjčce s členem představenstva, dozorčí rady, prokuristou nebo jinou osobou, která je oprávněna jménem společnosti takovou smlouvu uzavřít, nebo osobami jim blízkými, anebo smlouvu, jejímž obsahem je zajištění závazků těchto osob, nebo na ně bezplatně převést majetek společnosti jen s předchozím souhlasem valné hromady a jen za podmínek obvyklých v obchodním styku (odstavec první).

Pokud jsou osoby uvedené v odstavci 1 oprávněny jednat i jménem jiné osoby, použije se ustanovení odstavce 1 obdobně i na plnění tam uvedená ve prospěch této jiné osoby. Souhlasu valné hromady není zapotřebí, jde-li o poskytnutí půjčky nebo úvěru ovládající osobou ovládané osobě anebo zajištění závazků ovládané osoby ovládající osobou (odstavec druhý).

Jestliže společnost nebo jí ovládaná osoba nabývá majetek od zakladatele, akcionáře nebo od osoby

jednající s ním ve shodě anebo jiné osoby uvedené v odstavci 1 nebo od osoby jí ovládané anebo od osoby, se kterou tvoří koncern, za protihodnotu ve výši alespoň jedné desetiny upsaného základního kapitálu ke dni nabytí nebo na ně úplatně převádí majetek této hodnoty, musí být hodnota tohoto majetku stanovena na základě posudku znalce jmenovaného soudem. Pro jmenování a odměňování znalce platí ustanovení § 59 odst. 3. Jestliže k nabytí dochází do 3 let od vzniku společnosti, musí je schválit valná hromada (odstavec třetí).

Ustanovení odstavců 1 až 3 se vztahují i na převzetí ručení (odstavec pátý).

Z uvedeného plyne, že akciová společnost a společnost s ručením omezeným (§ 135 odst. 2 obch. zák.) mohou uzavřít smlouvu o zajištění závazků osob uvedených v ustanovení § 196a odst. 1 a 2 obch. zák. (dále jen „spřízněné osoby“) pouze s předchozím souhlasem valné hromady a za podmínek obvyklých v obchodním styku.

Stejnému režimu podřizuje ustanovení § 196a odst. 5 obch. zák. převzetí ručení podle ustanovení § 303 obch. zák., jež vzniká jednostranným písemným prohlášením ručitele (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2005, sp. zn. 29 Odo 145/2005). Označené ustanovení však na takové převzetí ručení výslovně vztahuje i režim odstavce třetího, což činí úpravu ručení za závazky spřízněných osob – posuzováno toliko z pohledu gramatického výkladu – vnitřně rozpornou.

Jestliže totiž odstavec prvý vyžaduje k převzetí ručení vedle podmínek obvyklých v obchodním styku předchozí souhlas valné hromady, bez ohledu na to, kdy k tomuto úkonu dochází, z odkazu na odstavec třetí za použití gramatického výkladu plyne, že „hodnota ručení“ převzatého jednostranným právním úkonem musí být stanovena na základě posudku znalce jmenovaného soudem a valná hromada je musí schválit jen, dochází-li k jeho převzetí do 3 let od vzniku společnosti; přitom není nutné předchozí schválení valnou hromadou, ale postačuje schválení následné. Jak patrno z uvedeného, podmínky schvalování transakce valnou hromadou podle § 196a odst. 1 a § 196a odst. 3 obch. zák. jsou již na první pohled neslučitelné.

Za tohoto stavu se nelze při posuzování ustanovení § 196a odst. 5 obch. zák. omezit na výklad gramatický, ale je nutno vycházet i z výkladu systematického, logického a teleologického.

Převzetím ručení vzniká ručiteli závazek uspokojit pohledávku věřitele, neučiní-li tak dlužník. Jak uzavřel Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 30. 8. 2005, sp. zn. 29 Odo 996/2004, výše ručitelského závazku je dána obsahem ručitelského prohlášení a nelze ji tudíž „stanovit“ na základě posudku znalce. Systematickým, logickým a teleologickým výkladem pak lze dospět k tomu, že v úvahu nepřichází ani dovolatelkou prosazované stanovení výše úplaty za převzetí ručení, jíž by měl zaplatit dlužník ručiteli.

Nejvyšší soud nezpochybňuje, že převzetím ručení získává dlužník ekonomickou výhodu, jež je ocenitelná penězi. Úplata, jíž se dlužník zavazuje zaplatit ručiteli za převzetí ručení (popřípadě jiné plnění, jež se zavazuje za ně poskytnout), tak představuje „cenu“, za kterou je ručitel ochoten převzít ručení a s ním spojená ekonomická i právní rizika.

Není-li však nutné stanovit na základě posudku znalce jmenovaného soudem „cenu“ za převzetí zajištění závazku spřízněných osob zástavním právem či za jiný způsob smluvního zajištění takového závazku, a není-li dokonce ani nutné takto stanovit v případě smlouvy o půjčce či smlouvy o úvěru, uzavřené mezi společností a uvedenými osobami, výši úroků (jež z ekonomického hlediska plní funkci „úplaty“ za poskytnutí finančních prostředků), není podle přesvědčení Nejvyššího soudu ani nutné stanovit na základě takového posudku výši úplaty za převzetí ručení společností za závazky spřízněné osoby vůči třetí osobě (plynoucí např. právě ze smlouvy o úvěru).

Převzetím ručení jednostranným právním úkonem ručitel nepřevádí na dlužníka žádný majetek, ale zajišťuje jeho závazek stejně, jako při zřízení zástavního práva či smluvním převzetí jiného způsobu zajištění. Není-li proto z posuzovaných ustanovení zřejmé, zda na převzetí ručení jednostranným právním úkonem vztáhnout úpravu zajištění závazků spřízněných osob anebo úpravu nabývání majetku od těchto osob, je nutno – logicky – dát přednost institutu povahově bližšímu, tj. podřadit takové ručení stejnému právnímu režimu, jako ostatní způsoby zajištění závazků; proto na výši úplaty nemůže být vztahována povinnost stanovit ji podle § 196a odst. 3 obch. zák. na základě posudku znalce.

Opačný závěr by nadto znamenal, že důsledky porušení povinnosti stanovit „hodnotu ručení“ na základě posudku znalce jmenovaného soudem v podobě absolutní neplatnosti (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 9. 2008, sp. zn. 29 Cdo 3300/2008) by postihly (na rozdíl od případů upravených ustanovením § 196a odst. 3 obch. zák.) především třetí osoby (věřitele), které nejsou účastníky dohody o výši úplaty za převzetí ručení.

Ustanovení § 196a odst. 3 obch. zák. – jak plyne i z důvodových zpráv k návrhům zákonů č. 142/1996 Sb. a č. 370/2000 Sb. – bylo od svého začlenění do právního řádu České republiky především implementací článku 11 Druhé směrnice Rady ze dne 13. 12. 1976, o koordinaci ochranných opatření, která jsou na ochranu zájmů společníků a třetích osob vyžadována v členských státech od společností ve smyslu čl. 58 druhého pododstavce Smlouvy při zakládání akciových společností a při udržování a změně jejich základního kapitálu, za účelem dosažení rovnocennosti těchto opatření (Úřední věstník Evropské Unie L 26, 31. 1. 1977, s. 1—13, zvláštní vydání v českém jazyce kapitola 17, svazek 01, s. 8 – 20 – dále též jen „směrnice“). Jejím cílem je „zajištění minimální míry rovnocennosti ochrany akcionářů a věřitelů akciových společností“, a to – mimo jiné – přijetím předpisů „na udržení základního kapitálu, které představuje záruku pro věřitele, zejména zákazem neoprávněného rozdělování akcionářům a omezením možnosti společnosti nabývat vlastní akcie“.

Vzhledem k tomu, že se článek 11 směrnice vztahuje pouze na „nabývání aktiv“ od zakladatelů a nikoliv na zajišťování jejich závazků nebo závazků jiných osob, není závěr, podle něhož na převzetí ručení nedopadá povinnost stanovit jeho „hodnotu“ na základě posudku znalce jmenovaného soudem, v rozporu s účelem směrnice.

Z ustanovení § 196a odst. 1 obch. zák. přitom plyne, že společnost může převzít ručení za závazky spřízněných osob jen s předchozím souhlasem valné hromady a jen za podmínek obvyklých v obchodním styku (tedy za poskytnutí obvyklého protiplnění), což poskytuje podle názoru Nejvyššího soudu dostatečnou ochranu jak akcionářům, tak i třetím osobám, zejména věřitelům společnosti, před zneužitím postavení jejích orgánů, společníků a dalších osob oprávněných společnost zavazovat či vykonávajících ve společnosti určitý vliv. Přijatý závěr se proto nepříčí ani účelu ustanovení § 196a obch. zák., jak jej Nejvyšší soud dovodil např. v rozhodnutích ze dne 30. 8. 2005, sp. zn. 29 Odo 996/2004, či ze dne 31. 8. 2006, sp. zn. 29 Odo 184/2005, ze dne 27. 2. 2007, sp. zn. 29 Odo 780/2006 či ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 29 Cdo 4315/2008.

Přestože tedy znění ustanovení § 196a odst. 5 obch. zák. výslovně vztahuje na převzetí ručení i ustanovení § 196a odst. 3 obch. zák., lze teleologickým, systematickým a logickým výkladem dovodit, že požadavek určení „ceny ručení“ na základě posudku znalce jmenovaného soudem není na převzetí ručení aplikovatelný.

Jelikož se dovolatelce prostřednictvím uplatněného dovolacího důvodu a jeho obsahového vymezení správnost rozhodnutí odvolacího soudu zpochybnit nepodařilo, přičemž Nejvyšší soud neshledal ani jiné vady, k jejichž existenci u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), dovolání podle ustanovení § 243b odst. 2, části věty před středníkem, o. s. ř. zamítl.